

2.4. Kwestie sporne przynależności niektórych gwar do określonych zespołów dialektalnych

Autor: Halina Karaś

Wyróżnianie poszczególnych dialektów i gwar ma charakter schematyczny, gdyż granice między nimi na ogół nie są wyraziste, często się ze sobą zazębiają. Zazwyczaj umownie przedstawia się takie podziały (np. na mapie lub w opisie), gdyż z reguły między poszczególnymi obszarami gwarowymi występują szersze lub węższe pasy gwar, na których ścierają się cechy obu sąsiadujących gwar, np. pewne zjawiska charakterystyczne dla jednego lub drugiego zespołu dialektalnego utrzymują się tylko w niektórych pozycjach, a w innych już nie. Ze względu na nieostrość tych granic, często ich umowność, przynależność niektórych gwar do określonych zespołów dialektalnych jest niekiedy sporna, gdyż mają one charakter przejściowy lub mieszany (zob. Gwary przejściowe i mieszane). Badacze różnie – przykładowo – ujmują status gwary łowickiej. W wielu opracowaniach, głównie starszych, poczynając od Kazimierza Nitscha, gwara łowicka jest zaliczana do szeroko rozumianego dialektu małopolskiego i określana jako gwara północnomałopolska, choć zaznacza się jej pierwotną przynależność do Mazowsza. Jako argumenty za małopolską przynależnością dialektalną traktuje się m.in. brak e pochylonego, {tt}214|rozszerzenie artykulacyjne{/tt} grup -il // -yl, -ił // -ył, {tt}199|przejście -aj > -ej{/tt} w formach rozkaźnika (dej, śpiwej) czy formy typu niesiewa. W nowszych opracowaniach sytuuje się najczęściej gwary łowickie na Mazowszu. O starych związkach gwar łowickich z dialektem mazowieckim (ich prawdopodobnej pierwotnej przynależności do zespołu dialektalnego mazowieckiego) świadczą m.in. formy mioł, mioła, mielli = meł, meła, mełli z miękką spółgłoską przed eł, 'oł pochodzącym z dawnego sonantu l (zob. {tt}247|Sonanty{/tt}), nieliczne wyrazy z {tt}197|przejściem nagłosowego ra → re {/tt} i {tt}196|ja → je {/tt}: redło, jierzmo. Dziś cechy te straciły na znaczeniu, gdyż występują tylko reliktoowo i są wyraźnie zleksykalizowane, niemniej jednak są również przykłady nowszych związków z Mazowszem, np. {tt}159|narzędnik liczby mnogiej rzeczowników{/tt} z końcówką -amy (por. cepamy, dołamy), przedrostek ywa (usługiwo) czy wspólne słownictwo gwarowe. Ze względu na przemieszanie cech małopolskich i mazowieckich uznaje się je za gwary mieszane, mające zarówno cechy dialektu mazowieckiego, jak i małopolskiego. Zob. Łowickie. Gwary łowickie. Przykładem gwar o trudnej do ustalenia przynależności dialektalnej są gwary pogranicza wielkopolsko-małopolskiego-śląskiego, czyli sieradzko-łęczyckie. Zob. Sieradzkie. Łęczyckie. Różnie widziano także przynależność gwar północnopolskich, takich jak: kociewskie (zob. Kociewie. Gwary kociewskie), malborskie, lubawskie, warmińskie (zob. Warmia. Gwary warmińskie). Niekiedy próbowano je wyodrębnić w osobny zespół dialektalny. Na mapie Stanisława Urbańczyka przedstawiono je jako gwary należące do szeroko rozumianego dialektu wielkopolskiego, a w Encyklopedii języka polskiego jako peryferia dialektu mazowieckiego (por. wyżej: Ugrupowania dialektów polskich). Zob. Lubawskie. Gwary lubawskie.